

ABU HANIFAH Haris
Universiti Malaya

PEMERINTAHAN GAMAL ABDEL NASSER DI MESIR DAN REAKSI ORANG MELAYU, 1956-1970

THE RULE OF GAMAL ABDEL NASSER IN EGYPT AND THE MALAY REACTIONS, 1956-1970

Mesir merupakan destinasi penting dalam kalangan orang Melayu untuk menyambung pengajian dalam bidang agama. Sejak tahun 1920-an, terdapat peningkatan yang ketara dari segi jumlah pelajar Melayu yang menyambung pengajian di Universiti al-Azhar dari seluruh Asia Tenggara, iaitu sekitar 200 orang pelajar pada tahun 1925 berbanding hanya sekitar 80 orang pelajar pada tahun 1919. Lanjutan daripada itu, orang Melayu terus memberikan penghormatan kepada Mesir; termasuklah pemimpin Mesir. Gamal Abdul Nasser merupakan Presiden Mesir kedua (1956-1970) sejak Mesir menjadi sebuah republik pada tahun 1952. Kepimpinan beliau menyebabkan Nasser menjadi salah seorang pemimpin Arab yang bukan sahaja dihormati di Mesir dan negara Arab, tetapi juga dalam kalangan orang Melayu. Artikel ini membincangkan reaksi orang Melayu terhadap pemerintahan Presiden Nasser, khususnya isu semasa yang berlaku ketika pemerintahan beliau. Kajian ini menggunakan kaedah kajian perpustakaan dengan menganalisis pelbagai sumber primer dan sumber sekunder. Kajian menunjukkan bahawa orang Melayu sangat menghormati Nasser sebagai pemimpin Arab yang bukan sahaja berjaya menjatuhkan sistem beraja yang lemah di Mesir, tetapi juga berjaya memajukan Mesir sebagai sebuah republik. Pada masa yang sama, orang Melayu bukan sahaja mengambil berat terhadap kebajikan umat Islam di Mesir yang berdepan dengan konflik dalaman seperti Krisis Terusan Suez 1956, tetapi juga mempunyai kesedaran sosial yang tinggi untuk membantu Mesir yang sedang berperang dengan Israel dalam Perang Arab-Israel 1967. Malah kematian Nasser pada tahun 1970 juga turut diingati oleh orang Melayu dengan mengadakan solat jenazah dan majlis memperingati kematian beliau di seluruh negara.

Kata kunci: *Gamal Abdel Nasser, Mesir, Orang Melayu, Terusan Suez, Perang Arab-Israel*

Egypt is a renowned destination among the Malays to further study in religion. Since the 1920s, there has been a significant increase in

the number of Malay students continuing their studies at al-Azhar University from across Southeast Asia, which is about 200 students in 1925 compared to only about 80 students in 1919. The Malays continued to pay tribute to Egypt and the Egyptian leader, Gamal Abdul Nasser, who was the second Egyptian president (1956–1970) since Egypt became a republic in 1952. His commendable leadership was respected not only in Egypt and the Arab countries, but also among the Malays. This article discusses the reaction of the Malays to the administration of President Nasser, especially to the current issues that occurred during his reign. The study uses library study method to analyse various primary and secondary sources. The findings uncover that the Malays had a profound respect towards Nasser who had succeeded not only in overthrowing the weak monarchy in Egypt, but also in advancing Egypt as a republic. At the same time, the Malays not only were concerned of the welfare of the Egyptian Muslims who were facing internal conflicts (such as the Suez Canal Crisis of 1956) but also had the apprehension to patronize Egypt against Israel in the Israeli Arab War of 1967. In fact, Nasser's death in 1970 was honoured by the Malays in a funeral prayer (solah janazah) and in a commemoration of his death throughout the country.

Keywords: *Gamal Abdel Nasser, Egypt, Malay, Suez Canal, Arab-Israel War*

Pengenalan

Mesir bukanlah sebuah negara rantau Timur Tengah yang asing dengan orang Melayu. Sejak orang Melayu menerima Islam, orang Melayu mula mengenali Mesir sebagai bumi para nabi seperti Nabi Yusuf, Nabi Musa dan Nabi Harun sebagaimana diceritakan dalam al-Quran. Setakat ini agar sukar untuk menentukan bila bermulanya hubungan antara Mesir dengan Tanah Melayu. *Hikayat Hang Tuah* pernah menggambarkan hubungan antara Mesir dengan Tanah Melayu telah terjalin sejak zaman Kesultanan Melayu Melaka lagi apabila Hang Tuah yang sedang dalam perjalanan ke Rum (Turki) untuk membeli meriam pernah singgah dan menetap selama tiga bulan di Mesir.¹ Namun begitu, Mesir hanya menjadi terkenal dalam kalangan orang Melayu sebagai pusat pengajian Islam pada akhir abad ke-19. Kemunculan Universiti al-Azhar di Kaherah sebagai pusat pembelajaran ilmu agama yang terkenal telah menarik kedatangan ramai pelajar Melayu untuk menyambung pengajian di sana. Tambahan pula, ramai pelajar Melayu yang sudah menamatkan pengajian di Makkah lazimnya menyambung pengajian di Kaherah bagi mengukuhkan lagi penguasaan ilmu agama. Peluang untuk mempelajari aspek politik yang tidak terdapat di Makkah dan keadaan huru-hara di Makkah akibat peperangan yang berlaku antara Sharif Husayn dan Abdul Aziz al-Saud

pada tahun 1920-an juga turut menyebabkan jumlah pelajar Melayu yang menyambung pengajian di Kaherah meningkat secara mendadak pada tahun 1920-an.

Minat orang Melayu terhadap perkembangan di Mesir turut disumbangkan oleh penerbitan *al-Imam* pada tahun 1906 yang banyak meniupkan perjuangan islah yang digerakkan oleh tokoh islah di Mesir seperti Muhammad Abduh dan Rashid Rida melalui pelbagai artikel yang disiarkan dalam akhbar tersebut. Malah banyak akhbar lain yang diterbitkan oleh tokoh islah di Tanah Melayu seperti *al-Ikhwan*, *Neracha*, *Saudara* dan *Bahtra* turut menyiarkan gambar tokoh politik Mesir yang terlibat dalam perjuangan kemerdekaan Mesir yang bertiup kencang di Mesir sejak tahun 1910-an. Keghairahan akhbar Melayu menyiarkan berita mengenai perkembangan politik dan perjuangan kemerdekaan yang dipimpin oleh *Hizbul Watani* seperti Mustafa Kamil dan Muhammad Farid, serta perjuangan pemimpin Parti Wafd seperti Saad Zaghlul dan Mustafa al-Nahhas juga menimbulkan minat orang Melayu terhadap perjuangan rakyat Mesir untuk mendapatkan kemerdekaan. Orang Melayu percaya bahawa kejayaan rakyat Mesir mendapatkan kemerdekaan daripada British pada tahun 1922 boleh menjadi inspirasi kepada orang Melayu untuk berjuang bagi mendapatkan kemerdekaan kerana secara kebetulan penjajah yang menjajah Tanah Melayu dan Mesir adalah sama, iaitu British.

Minat orang Melayu terhadap perkembangan yang berlaku di Mesir akhirnya telah melahirkan penghormatan terhadap Mesir sebagai sebuah negara yang mencapai kemajuan tanpa meminggirkan aspek agama. Kemunculan Gamal Abdel Nasser (1918-1970) sebagai perancang utama Revolusi Mesir 1953 yang berjaya menamatkan pemerintahan beraja di Mesir sebelum dilantik sebagai Presiden Mesir pada tahun 1956 bukan sahaja menyebabkan beliau dianggap sebagai pembela dan jaguh umat Islam di Timur Tengah, tetapi juga dihormati di Tanah Melayu.² Bagi orang Melayu, Nasser dianggap sebagai seorang pemimpin Islam yang dihormati dan ditunggu-tunggu selama ini kerana keberanian beliau melawan Israel dan kesungguhan beliau membela kebajikan umat Islam. Penghormatan terhadap Nasser juga menyebabkan orang Melayu menunjukkan minat terhadap isu-isu semasa yang berlaku di Mesir semasa pemerintahan Nasser seperti Krisis Terusan Suez 1956 dan Perang Arab Israel 1967, selain turut mengambil berat terhadap kebajikan rakyat Mesir dengan menghulurkan pelbagai bantuan terhadap Mesir.

Latar Belakang Gamal Abdel Nasser (1918-1970)

Gamal Abdel Nasser dilahirkan di Iskandariyah, Mesir pada 15 Januari 1918. Beliau berasal daripada golongan kelas bawahan yang hidup di kawasan Hilir Mesir. Bapa beliau merupakan seorang kerani di pejabat pos. Ketika remaja, beliau terpaksa tinggal bersama bapa saudaranya di Kaherah akibat

kesempitan hidup. Bapa saudara beliau juga pernah dipenjarakan oleh British. Beliau kemudian mendapat pendidikan awal di Kaherah. Ketika remaja, beliau pernah terlibat dalam beberapa demonstrasi menentang British.³ Beliau kemudian memasuki Akademi Tentera Diraja Mesir dan menamatkan pengajian pada tahun 1936. Beliau kemudian ditugaskan di Sudan, dan di sana beliau bertemu dengan sahabat baiknya yang kemudian menjadi Presiden Mesir menggantikan beliau iaitu Anwar Sadat.⁴

Gamal Abdel Nasser bersama-sama dengan anggota *Free Officers* juga telah terlibat dalam menamatkan pemerintahan beraja di Mesir dengan memimpin Revolusi Mesir yang tercetus pada 23 Julai 1952.⁵ Beliau kemudian dilantik menjadi Timbalan Presiden Mesir (1953-1954), diikuti Perdana Menteri Mesir (1954-1956) sebelum menjadi Presiden Mesir (1956-1970). Sebelum itu, Jeneral Muhammad Naquib yang telah dilantik sebagai Presiden Mesir pertama telah digulingkan pada tahun 1954.⁶ Sistem monarki di Mesir telah ditamatkan sepenuhnya pada 18 Jun 1953, di samping penghapusan gelaran Uthmaniyah seperti 'Bey' and 'Pasha,' selain pengisytiharan Mesir sebagai sebuah republik.⁷

Sepanjang menjadi Presiden Mesir, Nasser terpengaruh dengan idea nasionalisme dan sosialisme sebagai falsafah perjuangan beliau. Beliau juga turut memperjuangkan slogan Pan-Arabisme sebagai pejuang yang membela bangsa Arab. Malah istilah "Nasserism" juga sering merujuk kepada gabungan ketiga-tiga idea tersebut iaitu nasionalisme, sosialisme dan Pan-Arabisme.⁸ Kepimpinan Nasser juga menyebabkan beliau mendapat sokongan ramai rakyat Mesir, termasuklah golongan konservatif seperti Muhammad al-Bahi, mantan Sheikh al-Azhar yang menyokong idea sosialisme Arab yang diperjuangkan oleh Nasser kerana dikatakan selaras dengan nilai-nilai Islam.⁹ Kejayaan Nasser dan anggota *Free Officers* menamatkan pemerintahan beraja Mesir di bawah Raja Farouk yang dikatakan terlibat dalam rasuah juga menyebabkan beliau semakin terkenal dalam kalangan rakyat Mesir. Malah kejayaan Nasser memimpin Revolusi Mesir 1953 juga telah memberi idea kepada beliau untuk menulis sebuah buku berjudul *The Philosophy of the Revolution* yang diterbitkan pada tahun 1954.¹⁰ Nasser juga disanjung oleh rakyat Mesir kerana telah membuat pembaharuan bagi undang-undang tanah dan kegiatan pertanian di Mesir yang banyak memberi faedah kepada golongan petani. Namun begitu, terdapat juga segelintir rakyat Mesir termasuklah pertubuhan Islam yang kemudiannya menolak pemerintahan beliau. Antaranya ialah Ikhwan al-Muslimin yang kemudiannya telah ditindas oleh Nasser meskipun telah membantu perjalanan politik Nasser pada peringkat awal.

Antara peristiwa penting yang berlaku ketika pemerintahan Nasser ialah tindakan beliau menjalin kerjasama dengan China pada bulan Mei 1954 yang bertentangan dengan dasar Amerika Syarikat.¹¹ Nasser juga bertindak memiliknegerakan Terusan Suez pada tahun 1956, sekali gus mencetuskan konflik dengan Israel, British dan Perancis. Pada tahun 1958, Nasser telah menubuhkan *United Arab Republic* (UAR) yang menggabungkan Mesir

dan Syria.¹² Nasser juga terkenal dalam kalangan negara Dunia Ketiga, dan juga dianggap sebagai pengasas dan juga pemimpin *Non-Aligned Movement* (NAM) pada tahun 1961. Beliau juga telah mengisytiharkan perang terhadap Israel sekali gus melibatkan Mesir dalam Perang Enam Hari pada tahun 1967.¹³ Nasser meninggal dunia akibat serangan jantung pada 28 September 1970 dan digantikan oleh Anwar Sadat sebagai Presiden Mesir.

Penghormatan Orang Melayu Terhadap Gamal Abdel Nasser

Gamal Abdel Nasser bukan sahaja dianggap sebagai pemimpin masyarakat Arab, tetapi juga sangat dihormati dalam kalangan orang Melayu. Antara orang Melayu pertama yang pernah menemui Nasser sebelum beliau dilantik sebagai Presiden Mesir ialah Haji Mohd. Salleh bin Awang (Misbaha).¹⁴ Beliau pernah menemui Nasser ketika melawat Makkah pada tahun 1947, seterusnya mendapat pelawaan Nasser untuk melawat Mesir. Misbaha hanya menunaikan pelawaan tersebut pada tahun 1954 iaitu selepas Nasser memegang jawatan sebagai Perdana Menteri Mesir. Beliau telah melawat Mesir bersama seorang pelajar Melayu yang sedang belajar di Mesir ketika itu iaitu Wan Abdul Kadir bin Ismail.¹⁵ Dalam pertemuan tersebut, beberapa usul telah dikemukakan kepada Presiden Nasser seperti permohonan agar Radio Mesir dapat mewujudkan “Siaran Melayu” dan permohonan untuk mendapatkan tapak tanah bagi pembinaan Rumah Melayu untuk kegunaan pelajar Melayu di Mesir.¹⁶

Usaha mendapatkan tanah bagi pembinaan Rumah Melayu kemudian telah diteruskan oleh pertubuhan pelajar Melayu di Kaherah iaitu Persekutuan Melayu Mesir (PMM) di bawah kepimpinan presiden ketika itu, Wan Mokhtar Ahmad.¹⁷ Beliau telah menulis surat kepada Nasser bagi memohon sebidang tanah bagi pembinaan Rumah Melayu dengan menyatakan bahawa kerajaan Tanah Melayu telah menyediakan peruntukan bagi pembinaan bangunan asrama tersebut. Nasser kemudian bersetuju untuk memberi sebidang tanah di Madinah al-Nas kepada PMM dengan kadar sewa £1 (Mesir) setahun.¹⁸ Pembinaan Rumah Melayu di Kaherah hanya berjaya disiapkan pada tahun 1963, dan telah dirasmikan oleh Yang Dipertuan Agong, Tuanku Syed Putra pada 31 Ogos 1963.¹⁹ Tindakan Nasser yang memberikan sebidang tanah bagi pembinaan Rumah Melayu menjadi salah satu faktor mengapa Nasser kemudiannya sangat dihormati dalam kalangan pelajar Melayu di Mesir kerana telah memberikan sumbangan yang besar bagi merealisasikan pembinaan sebuah asrama rasmi bagi kegunaan seluruh pelajar Melayu di Kaherah. Malah sehingga kematian beliau pada tahun 1970, majoriti pelajar Melayu di Kaherah masih menghormati beliau sebagai pemimpin yang banyak membela kebajikan umat Islam dan lantang menentang musuh Islam khususnya Israel.

Krisis Terusan Suez 1956 dan Reaksi Orang Melayu

Krisis Terusan Suez tercetus pada tahun 1956 apabila Presiden Mesir, Gamal Abdel Nasser bertindak memutuskan hubungan dengan kuasa besar Barat seperti British dan Amerika Syarikat akibat keengganan mereka memberikan pinjaman kewangan bagi pembinaan Empangan Aswan. Nasser sebaliknya telah menjalinkan kerjasama dengan Soviet Union. Lanjutan daripada dasar tersebut, beliau akhirnya bertindak memiliknegerakan Terusan Suez pada 26 Julai 1956.²⁰ Lanjutan daripada tindakan tersebut, Israel bersama-sama dengan British dan Perancis telah menyerang Semenanjung Sinai pada akhir bulan Oktober 1956. Akibat tentangan daripada Soviet Union dan Amerika Syarikat serta desakan Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB), semua pihak akhirnya bersetuju untuk mengadakan genjatan senjata pada 22 Disember 1956. Tentera Israel pula hanya berundur sepenuhnya daripada Semenanjung Sinai pada bulan Mac 1957.²¹

Selain umat Islam di Timur Tengah, orang Melayu turut menunjukkan perasaan simpati terhadap Mesir berkaitan Krisis Terusan Suez yang tercetus pada tahun 1956. Pada 19 September 1956, seorang kapten kapal dari Singapura iaitu Kapten Japar bin Haji Kadir telah menawarkan diri untuk berkhidmat kepada Presiden Nasser bagi menentang Israel.²² Pada 28 September 1956, 44 orang pemuda Melayu pula telah menghantar permohonan kepada sebuah akhbar Melayu di Singapura bagi menyertai Tentera Pembebasan Mesir di bawah pimpinan Presiden Nasser yang akan menentang Israel.²³ Kesanggupan orang Melayu untuk mewakili Presiden Nasser dan Mesir bagi melawan Israel jelas menggambarkan penghormatan orang Melayu terhadap Nasser sehingga sanggup berjuang dan mengorbankan nyawa mereka.

Pada bulan November 1956, Persatuan Kebajikan Wanita Melayu Singapura bercadang untuk menghulurkan bantuan bagi membantu mangsa pertempuran di Mesir. Presiden persatuan tersebut, Zahara binti Noor Mohamed dilaporkan telah mengatur satu mesyuarat yang melibatkan pelbagai pertubuhan kebajikan di Singapura bagi membincangkan jenis bantuan yang boleh disalurkan, khususnya bantuan kewangan dan perubatan kepada Pertubuhan Palang Merah Mesir.²⁴ Pada 1 Disember 1956, hampir 90 orang Melayu mewakili pelbagai institusi agama, kebajikan, kesusasteraan dan politik di Singapura dijangka bermesyuarat pada 2 Disember 1956 bagi membincangkan pemberian bantuan kepada Pertubuhan Palang Merah Mesir.²⁵ Sokongan dan bantuan yang dihulurkan oleh pelbagai pertubuhan dan institusi yang dianggotai oleh orang Melayu di Singapura kepada Pertubuhan Palang Merah Mesir menggambarkan solidariti yang ditunjukkan oleh orang Melayu bagi membantu saudara seagama mereka yang sedang berjuang menentang musuh umat Islam iaitu Israel.

Perang Arab-Israel 1967 dan Reaksi Orang Melayu

Perang Arab-Israel 1967 atau Perang Enam Hari 1967 teretus setelah Presiden Mesir, Gamal Abdel Nasser bertindak menyerang dan menguasai Sharm al-Sheikh pada 21 Mei 1967 sekali gus menimbulkan konflik dengan Israel. Tindakan Nasser berkait rapat dengan desakan Syria dan Jordan yang meminta campur tangan Mesir untuk menyelesaikan perselisihan antara Syria dengan Israel di sempadan masing-masing pada awal tahun 1967. Pada 22 Mei 1967, Mesir bertindak menyekat kapal Israel daripada melalui Teluk Aqabah dan Selat Tiran, dan tindakan tersebut dianggap Israel sebagai mencabar undang-undang antarabangsa. Walaupun Nasser dianggap sebagai penyelamat orang Arab dalam krisis tersebut, namun Mesir terpaksa menanggung akibatnya selepas Israel bertindak menyerang Mesir pada 5 Jun 1967.²⁶ Serangan selama enam hari tersebut telah melumpuhkan angkatan tentera udara Mesir, selain turut melumpuhkan angkatan tentera udara Syria dan Jordan. Israel juga berjaya menguasai Terusan Suez dan Sharm al-Sheikh dari Mesir, selain seluruh Tebing Barat dari Jordan, dan Tanah Tinggi Golan dari Syria. PBB akhirnya mengeluarkan resolusi agar tentera Israel emgundurkan diri dari kawasan yang telah dikuasai pada 22 Disember 1967.²⁷

Tindakan Presiden Nasser mengisytiharkan perang terhadap Israel pada tahun 1967 juga telah menaikkan kedudukan Mesir di mata umat Islam di seluruh dunia, termasuklah di Malaysia. Malah keberanian Presiden Nasser menentang Israel dalam Perang Enam Hari Arab-Israel 1967 juga mengundang perasaan simpati orang Melayu terhadap perjuangan rakyat Mesir.²⁸ Pada 29 Mei 1967, terdapat laporan berkenaan kesediaan kerajaan Malaysia menyediakan khidmat pengangkutan kepada mana-mana sukarelawan yang mahu membantu Mesir dalam pertempuran tersebut. Malah Pejabat Konsul Jeneral UAR di Singapura dipercayai pernah mengedarkan borang khas untuk tujuan tersebut.²⁹ Hampir 500 orang Melayu juga dilaporkan telah mendaftarkan diri di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur untuk menentang Israel.³⁰

Pada 2 Jun 1967, terdapat hampir 900 sukarelawan yang telah mendaftar di Kedutaan UAR bagi mewakili negara-negara Arab menentang Israel. Antara mereka yang mendaftarkan diri termasuklah dua orang wanita iaitu Fauziah binti Sani dan Saleha binti Osman yang merupakan pelajar Kolej Islam Malaya, Petaling Jaya.³¹ Selain itu, terdapat 71 orang pelajar Kolej Islam Malaya turut mendaftarkan diri untuk menjadi sukarelawan di Kedutaan UAR, termasuklah seorang pelajar wanita iaitu Latifah binti Jailani.³² Mereka sanggup berjuang mewakili negara-negara Arab bagi menentang Israel disebabkan mereka berpendapat bahawa perjuangan orang Arab Palestin adalah satu perjuangan untuk menuntut hak serta menegakkan kebenaran dan keadilan.³³ Hal ini menggambarkan kesanggupan pelajar-pelajar tersebut untuk pergi ke Timur Tengah bagi menentang Israel dengan mewakili negara-negara Arab, meskipun mereka sendiri mengetahui bahawa mereka tidak mempunyai

persediaan yang cukup bagi menentang Israel.

Menurut Setiausaha Kedua Kedutaan UAR iaitu Abdul Hamid Ahmad Saadallah, bangsa Cina, India dan Eurasia juga turut mendaftarkan diri sebagai sukarelawan selain daripada bangsa Melayu. Kerajaan UAR juga telah menyampaikan ucapan terima kasih dan penghargaan kepada kerajaan dan rakyat Malaysia kerana rakyat Malaysia telah menawarkan perkhidmatan secara sukarela lebih awal berbanding negara-negara lain, meskipun India dan Pakistan turut menyatakan sokongan.³⁴ Di Pulau Pinang, Parti Rakyat pula telah menyeru kerajaan Perikatan agar membantah pendirian Amerika Syarikat dan Britain berhubung krisis Timur Tengah.³⁵

Pada 4 Jun 1967, terdapat 40 orang lagi sukarelawan telah memberikan nama mereka kepada Kedutaan UAR. Selain membawa sepanduk yang mengutuk Perdana Menteri British dan Presiden Amerika Syarikat, wakil perhimpunan tersebut iaitu H.M.S. Hussein juga telah menyerahkan memorandum sokongan rakyat Malaysia terhadap perjuangan negara Arab kepada Duta UAR, Abdul Munim Hasan Tawfiq.³⁶ Pada 6 Jun 1967, jumlah sukarelawan yang telah berdaftar dengan Kedutaan UAR berjumlah hampir 1,500 orang, iaitu peningkatan sebanyak 700 orang sejak dua hari sebelumnya.³⁷

Pada 7 Jun 1967, wakil UAR memaklumkan bahawa jumlah sukarelawan yang telah mendaftarkan diri untuk mewakili negara-negara Arab bagi menentang Israel meningkat kepada hampir 2,000 sukarelawan setakat ini.³⁸ Wakil UAR, Abdul Hamid Ahmad Saadallah juga meminta ibu bapa kepada hampir 300 pelajar Malaysia yang belajar di universiti-universiti sekitar Kaherah agar bertenang dan memberi jaminan bahawa kesemua mereka berada dalam keadaan selamat.³⁹ Pada 8 Jun 1967, Kedutaan UAR melaporkan terdapat tambahan hampir 500 orang lagi sukarelawan yang telah mendaftarkan diri untuk mewakili negara Arab menentang Israel.⁴⁰

Peristiwa Perang Arab-Israel 1967 juga telah mendapat reaksi pemimpin negara. Pada 6 Jun 1967, Tunku Abdul Rahman yang baru pulang daripada lawatan kerja selama sepuluh hari di Jepun berharap agar kuasa-kuasa besar tidak mengganggu krisis yang sedang berlaku di Timur Tengah, dan berharap agar krisis tersebut hanya melibatkan negara-negara Arab dan Israel sahaja bagi mengelakkan krisis tersebut menjadi lebih parah.⁴¹ Timbalan Perdana Menteri, Abdul Razak juga menyuarakan kebimbangan Malaysia terhadap krisis tersebut kerana hubungan yang erat antara kedua-dua negara dalam bidang agama dan kebudayaan sudah wujud sejak beratus-ratus tahun lagi.⁴² Menteri Besar Perlis, Shaykh Ahmad bin Mohamed Hashim pula melihat kegagalan British mengembalikan semula Palestin yang telah dikuasai sebelum itu dan tindakannya memberikan kawasan tersebut kepada Israel sebagai punca kepada krisis tersebut.⁴³ Keengganan kerajaan Malaysia menyatakan sokongan terbuka terhadap UAR menyebabkan UMNO Cawangan Utara Kedah mengeluarkan resolusi bagi mendesak kerajaan supaya memberikan sokongan penuh terhadap UAR pada 4 Jun 1967.⁴⁴

Pada 8 Jun 1967, Tunku Abdul Rahman menyatakan bahawa kerajaan dan rakyat Malaysia berdoa agar peperangan yang sedang berlaku di Timur Tengah akan tamat dengan segera dan diselesaikan dengan cara aman ketika menghadiri Sambutan Ulang Tahun Keputeraan Yang di-Pertuan Agong Ke-60 di Kuala Lumpur.⁴⁵ Berhubung isu pencerobohan Israel, Tunku Abdul Rahman berpendapat bahawa Mesir telah menanggung beban yang berat sejak tercetusnya peperangan antara Mesir dengan Israel pada tahun 1948, dan telah mengalami kehilangan anggota tentera dan kemusnahan harta benda yang bakal membawa negara tersebut ke ambang kebangkrutan. Walaupun negara-negara Arab ada memberi sumbangan kewangan, namun peruntukan tersebut telah digunakan untuk membeli pelbagai jenis senjata dan dibelanjakan untuk membiayai pelbagai persediaan bagi mengharungi peperangan.⁴⁶

Tunku Abdul Rahman juga berpendapat bahawa isu Palestin menyebabkan hubungan antara Mesir dengan negara-negara Arab lain menjadi renggang. Walaupun ada negara Arab yang menghantar tentera untuk menentang Israel, tetapi kebanyakan mereka tidak mempunyai persediaan yang cukup. Keadaan ini menyebabkan Mesir terpaksa bergerak ke hadapan melawan Israel sendirian sebelum mengalami kekalahan dan terpaksa mengambil jalan perdamaian dengan Israel. Walau bagaimanapun, tindakan Mesir membuat perjanjian damai dengan Israel telah mengundang kemarahan negara-negara Arab, sekali gus memecah-belahkan bangsa Arab dan menyukarkan usaha untuk mendapatkan semula wilayah yang telah dirampas oleh Israel.⁴⁷

Pada 9 Jun 1967, dua buah parti pembangkang iaitu PAS dan Parti Rakyat telah melancarkan seruan agar memboikot barangan Israel serta negara-negara yang menyebelahi Israel dalam krisis Timur Tengah. Mereka juga menyeru orang Islam agar memberikan sokongan moral sama ada dengan mendaftarkan diri sebagai sukarela serta mengumpul dana untuk membeli pelbagai keperluan perubatan.⁴⁸ Rentetan daripada kemenangan Israel dalam krisis tersebut, Timbalan Setiausaha Agong UMNO telah menyeru ahli UMNO agar mencontohi kemenangan Israel yang berpunca daripada sikap mereka yang lebih bersatu-padu, meskipun jumlah penduduk mereka yang lebih kecil.⁴⁹

Perang Arab-Israel 1967 yang sedang melanda di Timur Tengah juga mendorong para pelajar khususnya golongan mahasiswa di universiti untuk menganjurkan forum berkenaan krisis tersebut. Pada 6 Jun 1967, salah seorang wakil Kedutaan UAR di Kuala Lumpur iaitu Abdul Hamid Ahmad Saadallah melaporkan bahawa Persatuan Penuntut-Penuntut Universiti Malaya telah menjemput beliau untuk memberikan ceramah berkenaan krisis Arab-Israel yang sedang berlaku di Timur Tengah. Permintaan tersebut kemudian telah dipersetujui oleh Kedutaan UAR dan seorang pegawai kanan kedutaan memberikan ceramah tersebut pada minggu berikutnya.⁵⁰

Persatuan pelajar universiti awam di Malaysia juga tidak ketinggalan menyatakan sokongan mereka terhadap perjuangan negara Arab menentang

Israel. Pada 8 Jun 1967, Persatuan Mahasiswa Islam Universiti Malaya (PMIUM) telah menyuarakan sokongan penuh mereka terhadap negara Arab yang menentang Israel dalam krisis tersebut. Menurut setiasahanya iaitu Mohd Jamil Mukmin, beberapa usul telah dibincangkan dalam mesyuarat yang telah diadakan oleh PMIUM untuk membincangkan krisis Timur Tengah. Antara beberapa usul yang telah dipersetujui dalam mesyuarat tersebut ialah PMIUM mengutuk keras tindakan Israel menceroboh negara Arab, mengutuk keras negara yang berdiri di belakang Israel khususnya Amerika Syarikat dan British, serta bersedia memberikan sokongan dan bantuan moral atau harta benda.⁵¹

Persatuan Bekas Mahasiswa Timur Tengah (PBMTT) juga tidak ketinggalan untuk menyatakan sokongan terhadap perjuangan UAR menentang Israel. Pada 2 Jun 1967, PBMTT telah menghantar telegram ke UAR untuk menyatakan sokongan terhadap tindakan Presiden Nasser yang mahu membebaskan Palestin dan menyokong hak bangsa Arab ke atas Palestin.⁵² Pada 7 Jun 1967, ahli persatuan tersebut telah berhimpun di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur untuk menyatakan sokongan penuh terhadap negara Arab yang berjuang menentang Israel, selain bersimpati dengan nasib yang menimpa Presiden Nasser dan negara Arab. Presiden persatuan itu, Abdul Jalil Hassan yang juga Pengetua Kolej Islam, Petaling Jaya juga menyampaikan sumbangan cek bernilai \$200 kepada wakil Kedutaan UAR, Anwar Farid Nasaruddin.⁵³

Peristiwa Perang Arab-Israel 1976 jelas memperlihatkan semangat kesukarelawan yang tinggi dalam kalangan orang Melayu untuk membantu saudara seagama mereka di Mesir dan Timur Tengah, meskipun tiada bukti jelas bahawa semua individu yang mendaftar sebagai sukarelawan benar-benar pergi ke Mesir bagi membantu Mesir menentang Israel. Krisis tersebut juga memperlihatkan kerjasama dan semangat bersatu-padu dalam kalangan orang Melayu untuk membantu umat Islam di Timur Tengah khususnya Mesir kerana bukan sahaja melibatkan pelbagai pertubuhan, tetapi juga melibatkan pelbagai parti politik. Malah pemimpin negara sendiri turut menyatakan perasaan simpati terhadap Mesir dan orang Arab akibat krisis tersebut, selain berharap agar krisis tersebut diselesaikan segera bagi memulihkan keamanan di Timur Tengah.

Kematian Gamal Abdel Nasser dan Reaksi Orang Melayu

Orang Melayu juga memberikan penghormatan yang tinggi terhadap pemimpin Mesir, khususnya Presiden Mesir, Gamal Abdel Nasser. Kematian Presiden Nasser pada tahun 1970 juga mendapat penghormatan yang tinggi dalam kalangan orang Melayu.⁵⁴ Pada 30 Oktober 1970, beberapa pesuruhjaya tinggi negara luar seperti Pakistan, Rusia dan British tiba di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur bagi menandatangani buku takziah. 50 orang pelajar Kolej Islam Malaya, Petaling Jaya juga telah datang ke Kedutaan UAR, Kuala Lumpur

dengan menaiki bas. Bendera di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur juga dikibarkan separuh tiang sempena kematian Presiden Nasser. Selain itu, Setiausaha Agong PAS iaitu Baharuddin Latiff dan Setiausaha Agong Parti Marhein iaitu Ishak Surin turut menandatangani buku takziah tersebut. Haji Ismail Panjang Aris iaitu Setiausaha Majlis Hal Ehwal Agama Islam Malaysia Barat turut melawat Kedutaan UAR, Kuala Lumpur dan mengucapkan takziah kepada keluarga Presiden Nasser. Bagi menghormati pemergian Presiden Nasser, Persatuan Pelajar Kolej Islam Malaya juga dilaporkan menganjurkan solat jenazah ghaib di Kolej Islam Malaya, Petaling Jaya pada 2 Oktober 1970. Selain pensyarah Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) dan pensyarah Kolej Islam Malaya, wakil parti politik iaitu Setiausaha Agong PAS iaitu Baharuddin Latiff turut menyatakan persetujuan untuk menghadiri solat jenazah ghaib tersebut.⁵⁵ Hal ini menggambarkan kedudukan Presiden Nasser yang sangat dihormati oleh umat Islam, termasuklah di Tanah Melayu

Ucapan takziah sempena kematian Presiden Nasser di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur turut disampaikan pada hari kedua, khususnya daripada pemimpin tempatan dan menteri kabinet. Pada 1 Oktober 1970, Timbalan Yang di-Pertuan Agong dilaporkan telah menghantar telegram kepada Timbalan Presiden Mesir, Anwar Sadat sempena kematian Presiden Nasser. Perdana Menteri Malaysia, Abdul Razak dan Menteri Tugas-Tugas Khas, Ghazali Shafie turut hadir di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur pada pukul 10.30 pagi bagi menandatangani buku takziah dan disambut oleh Duta UAR, Muhammad Nasir. Pada hari tersebut, buku takziah di Kedutaan UAR dilaporkan telah ditandatangani hampir 300 orang pelawat, termasuklah Menteri Pelajaran, Hussein Onn dan beberapa orang duta dan pesuruhjaya tinggi seperti Duta Filipina, Duta Korea, Duta Denmark dan Pesuruhjaya Tinggi New Zealand.⁵⁶ Pada 1 Oktober 1970 juga, Menteri Pertanian dan Tanah iaitu Ghazali Jawi telah berlepas ke Kaherah bagi menyampaikan ucapan takziah mewakili kerajaan dan rakyat Malaysia sempena kematian Presiden Nasser. Pada 2 Oktober 1970, beliau dijangka menghadiri upacara pengebumian Presiden Nasser.⁵⁷

Pada 2 Oktober 1970, kerajaan Malaysia menetapkan bahawa kesemua bendera perlu dikibarkan separuh tiang di seluruh negara bagi menghormati pemergian Presiden Nasser. Pada sebelah malam pula, Masjid Negara akan mengadakan solat jenazah ghaib bagi Presiden Nasser. Di Kedah pula, satu majlis bacaan tahlil dan doa khas untuk Presiden Nasser telah diadakan di Masjid Kampung Raja, Sungai Petani dan dihadiri hampir 300 orang hadirin.⁵⁸ Pada 14 November 1970, Persatuan Belia Georgetown, Pulau Pinang dilaporkan akan menganjurkan majlis membaca al-Quran sempena 100 hari kematian Presiden Nasser. Majlis tersebut dijangka akan diadakan selepas Hari Raya Aidilfitri di Masjid Jelutong, Pulau Pinang.⁵⁹ Pada 16 Disember 1970, Persatuan Belia Bandaraya Pulau Pinang dilaporkan akan menganjurkan solat khas dan kenduri arwah sempena 100 hari kematian Presiden Nasser. Majlis tersebut akan diadakan pada 5 Januari 1971 di Masjid Jelutong, dan diakhiri dengan Peraduan

Membaca al-Quran.⁶⁰

Perasaan simpati dan penghormatan yang tinggi terhadap Nasser dalam kalangan orang Melayu jelas menggambarkan kedudukan Nasser sebagai antara pemimpin umat Islam yang paling dihormati dan disegani ketika itu. Nasser jelas memiliki karisma dan kehebatan yang tersendiri sehingga kematian beliau turut mendapat perhatian orang Melayu. Ketegasan dan kesungguhan Nasser membela dan mempertahankan orang Arab yang ditindas oleh Israel benar-benar menaikkan kedudukan beliau sebagai pelindung umat Islam, sekali gus mendapat penghormatan umat Islam di seluruh dunia, termasuklah dalam kalangan orang Melayu.

Hakikatnya, majoriti orang Melayu di Malaysia ketika itu jelas tidak sedar terhadap apa yang telah dilakukan oleh Nasser terhadap umat Islam di Mesir. Mereka tidak sedar bahawa Nasser bukan sahaja telah menekan gerakan Islam di Mesir khususnya Ikhwan al-Muslimin dengan mengharamkan pertubuhan tersebut sebanyak dua kali iaitu pada tahun 1954 dan 1964 atas alasan gerakan tersebut cuba telah mengancam pemerintahan pihak revolusi, selain cuba menjatuhkan dan membunuh Nasser.⁶¹ Bagi menjatuhkan musuh politik beliau, Nasser bukan sahaja telah memecat kewarganegaraan beberapa anggota Ikhwan al-Muslimin, malah lebih dahsyat lagi telah memenjarakan ramai anggota gerakan tersebut seperti Musyidul Am Ikhwan al-Muslimin yang kedua, Hasan al-Hudaibi yang dihukum penjara seumur hidup, serta menjatuhkan hukuman bunuh terhadap beberapa anggota kanan gerakan tersebut seperti Abdul Qadir Audah pada tahun 1954 dan Sayyid Qutb pada tahun 1966.⁶²

Dalam hal ini, segelintir orang Melayu seolah-olah seperti langsung tidak pernah mendengar kisah-kisah tersebut, atau mungkin melupakan sahaja kekejaman tersebut seperti tidak pernah berlaku, termasuklah dalam kalangan pelajar Melayu yang pernah belajar di Mesir ketika pemerintahan Nasser. Kemungkinan besar perkara ini berlaku disebabkan jasa dan sumbangan besar yang telah diberikan oleh Nasser bagi memartabatkan kedudukan Mesir dan Dunia Arab, khususnya keberanian beliau menentang Israel yang belum pernah dibuat oleh mana-mana pemimpin Arab sebelum ini sehingga 'menenggelamkan' kelemahan dan kritikan terhadap beliau.

Kesimpulan

Berdasarkan perbincangan di atas, dapat disimpulkan bahawa orang Melayu bukan sahaja mengambil berat terhadap kebajikan saudara sesama Islam, malah mempunyai kesedaran sosial yang tinggi untuk membantu umat Islam lain yang sedang mengalami kesusahan, termasuklah Mesir yang sedang berhadapan dengan konflik dengan Israel dan negara-negara Barat. Orang Melayu juga mengambil berat terhadap kebajikan rakyat Mesir dengan menghulurkan pelbagai bantuan terhadap Mesir yang terlibat dalam beberapa konflik besar ketika pemerintahan Nasser khususnya Krisis Terusan Suez 1956

dan Perang Arab Israel 1967.

Semangat untuk berkorban bagi membela kebajikan umat Islam di Timur Tengah khususnya Mesir juga ditunjukkan oleh ribuan orang Melayu yang telah mendaftarkan diri sebagai sukarelawan di Kedutaan UAR, Kuala Lumpur bagi berjuang menentang Israel. Krisis tersebut juga memperlihatkan semangat kesukarelawan dan perjuangan yang tinggi dalam kalangan pelajar Kolej Islam Malaya yang telah mendaftarkan diri mewakili Mesir bagi menentang Israel. Semangat yang sama juga ditunjukkan oleh pelajar wanita kolej tersebut yang turut melakukan perkara yang sama bagi membuktikan bahawa mereka juga mampu berjuang sebaris dengan pelajar lelaki. Selain simpati dan bantuan terhadap Mesir, Perang Arab-Israel 1967 turut membuka mata orang Melayu terhadap kesengsaraan yang dihadapi oleh rakyat Palestin yang ditindas oleh Israel sejak tahun 1948 lagi.

Orang Melayu juga sangat kagum terhadap kepimpinan Presiden Mesir, Gamal Abdel Nasser yang bukan sahaja dianggap sebagai pembela umat Islam bukan sahaja di Timur Tengah, tetapi juga di Tanah Melayu. Kematian beliau pada tahun 1970 menyaksikan orang Melayu mengadakan solat jenazah ghaib, majlis bacaan tahlil, kenduri arwah, majlis membaca al-Quran dan doa khas untuk Presiden Nasser diadakan di seluruh negara, termasuklah penganjuran Majlis Memperingati Presiden Nasser. Kerajaan Malaysia juga menunjukkan penghormatan terhadap kematian Presiden Nasser. Selain menetapkan bahawa kesemua bendera perlu dikibarkan separuh tiang di seluruh negara, kerajaan Malaysia juga telah menghantar seorang menteri mewakili kerajaan Malaysia bagi menghadiri majlis pengebumian Presiden Nasser di Kaherah. Semua ini jelas menggambarkan penghormatan tinggi dalam kalangan orang Melayu terhadap Nasser yang bukan sahaja dianggap sebagai pemimpin yang membela kebajikan umat Islam, tetapi juga berani dan lantang menentang musuh umat Islam, khususnya Israel.

Pada masa yang sama, segelintir orang Melayu pula seakan melupakan atau mengabaikan beberapa kontroversi yang berlaku kepada Nasser ketika hayatnya, khususnya tekanan dan penindasan yang dilakukan terhadap gerakan Islam di Mesir seperti Ikhwan al-Muslimin. Dalam hal ini, keberanian Nasser menentang Israel dan kepimpinan beliau dalam memperjuangkan hak dan kebajikan semua bangsa Arab jelas berjaya menenggelamkan kontroversi yang berlaku kepada beliau sehingga menyebabkan beliau terus dihormati dalam kalangan umat Islam, termasuklah dalam kalangan orang Melayu. Hakikatnya, Nasser tetap istimewa dalam kalangan orang Melayu dan sumbangan beliau tetap diingati dan disanjung oleh orang Melayu.

Nota Akhir

- 1 Untuk maklumat lanjut tentang kerajaan awal di Mesir termasuklah pemerintahan kerajaan Mamluk dan pemerintahan Turki Uthmaniyah

- di Mesir, sila rujuk Kamaruzaman Yusoff, "Reflections on the Relationship between Egypt and Nuba during Early Mamluk Period", *Jebat*, Vol. 18, 1990, hlm. 289-295; Kamaruzaman Yusoff, "Ottoman's Presence in Egypt (923-1517) and Its Political Implications: An Overview", *Jebat*, Vol. 23, 1995, hlm. 83-88.
- 2 Masyarakat Melayu sudah mencari-cari pemimpin Islam sebagai idola mereka sejak awal abad ke-19 khususnya pemimpin Islam dan kerajaan Islam dari Timur Tengah sebagai sumber inspirasi dan kekuatan bagi menghadapi ancaman penjajahan Barat. Antara sumber kekuatan dan idola masyarakat Melayu ketika itu ialah kerajaan Turki Uthmaniyah. Buktinya, masyarakat Melayu menunjukkan minat yang tinggi terhadap penglibatan Turki Uthmaniyah dalam Perang Dunia Pertama. Untuk keterangan lanjut, lihat Mohammad Redzuan Othman, "The Ottoman's War with the Europeans (1912-1914): A Paradigm Shift in the Development of Malay Political Thought", *Jebat*, Vol. 23, 1995, hlm. 89-96.
 - 3 Joel Beinin, 2001, "Nasser, Gamal Abdel", dalam Joel Krieger (ed.), *The Oxford Companion to Comparative Politics*, Oxford: Oxford University Press, hlm. 123. Lihat juga Kenneth L. Hill, 1999. "Egypt: Nasser Coup and Its Legacy, 1952-1970". Dalam James Ciment dan Kenneth Hill (ed.), *Encyclopedia of Conflicts Since World War II*, Jilid 1, London: Routledge, 1999, hlm. 558.
 - 4 Dallace W. Unger Jr., Spencer T. Tucker dan Sherifa Zuhur, 2010, "Nasser, Gamal Abdel". Dalam Spencer T. Tucker (ed.), *The Encyclopedia of Middle East Wars: The United States in the Persian Gulf, Afghanistan and Iraq Conflicts*, California: ABC-CLIO, hlm. 878.
 - 5 Diego I. Murguía, "Nasser, Gamal Abdel". Dalam Thomas M. Leonard (ed.), *Encyclopedia of the Developing World*, New York: Routledge, 2006, lm. 1102. *Free Officers* merupakan sekumpulan pegawai tentera muda Mesir yang telah bergerak secara bawah tanah bagi menggulingkan pemerintahan beraja di Mesir yang dilihat semakin lemah dan tidak mampu memerintah Mesir dengan baik. Jumlah mereka dianggarkan sekitar 400 orang daripada keseluruhan 5,000 pegawai tentera Mesir. Lihat "Egypt - Internal situation", hlm. 4, dalam F.R.H. Murray, British Embassy, Cairo kepada T.E. Bromley, African Department, Foreign Office, 29 Disember 1954, dalam JE1015/2 Internal Political Situation in Egypt, dalam FO371/113578 Internal Political Situation in Egypt: Activities of the Council of the Revolutionary Command; Corruption Scandal; Speeches by Prime Minister Colonel Nasser.
 - 6 Peter Johnson, "Egypt Under Nasser", *MERIP Reports*, No. 10, 1972, hlm. 4.

- 7 Peter Mansfield, "Nasser and Nasserism", *International Journal*, 1973, 28(4), hlm. 673.
- 8 Nassima Neggaz, "Nasser, Gamal Abdel (1918-1970)". Dalam Gerhard Bowering et al. (ed.), *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*, New Jersey: Princeton University Press, 2013, hlm. 385. NAM ditubuhkan di Belgrade pada tahun 1961 dan merupakan sebuah pertubuhan antarabangsa yang menggabungkan negara-negara membangun yang tidak memihak kepada mana-mana blok khususnya ketika era Perang Dingin. Untuk maklumat lanjut tentang NAM, lihat Peter Willetts, *The Non-Aligned Movement: The Origins of a Third World Alliance*, 1978, New York:, Nichols.
- 9 Gabriel R. Warburg, "Islam and Politics in Egypt: 1952-80", *Middle Eastern Studies*, 18(2), 1982, hlm. 136.
- 10 Faysal Mikdadi, *Gamal Abdel Nasser: A Bibliography*, Westport: Greenwood Press, 1991, hlm. 49.
- 11 Amerika Syarikat juga tidak mahu mengiktiraf kewujudan China dalam Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) akibat penglibatan China dalam Perang Korea pada tahun 1950 dan krisis Taiwan pada tahun 1954. Lihat Kenneth L. Hill, 1999. "Egypt: Nasser Coup and Its Legacy, 1952-1970", hlm. 566.
- 12 Pada tahun 1961, Syria mengundur diri daripada menjadi anggota UAR. Namun begitu, Mesir masih dikenali sebagai UAR, iaitu *United Arab Republic of Egypt*.
- 13 Nassima Neggaz, "Nasser, Gamal Abdel (1918-1970)", 2013, hlm. 385-386.
- 14 Haji Muhammad Saleh bin Haji Awang atau Misbaha (1917-1992) merupakan seorang sejarawan serta penulis sejarah yang terkenal khususnya berkenaan negeri Terengganu. Beliau dilahirkan pada 13 Jun 1917 di Kuala Terengganu pernah mendapat pendidikan di Madrasah Sultan Zainal Abidin, Ladang, Kuala Terengganu. Beliau kemudian berkhidmat sebagai guru sekolah agama di negeri Terengganu sejak 1937. Beliau juga pernah menjadi Yang Dipertua Persatuan Sejarah Terengganu sejak tahun 1970-an. Minat beliau terhadap bidang penulisan bercambah sejak tahun 1930-an lagi apabila tulisan beliau pernah diterbitkan dalam pelbagai akhbar dan majalah. Pada masa yang sama, beliau telah menghasilkan pelbagai buku sejarah. Lihat Haji Muhammad Saleh Haji Awang (Misbaha), *Terengganu Dari Bentuk Sejarah*, Kuala Lumpur, Utusan Publications & Distributors, Kuala Lumpur, 1978, hlm. kulit belakang.
- 15 Untuk maklumat lanjut tentang sejarah hidup Wan Abdul Kadir, lihat Abu Hanifah Haris, "Perjuangan Politik dan Sumbangan Dato' Wan Abdul Kadir Ismail, 1960-1976". Dalam Arba'iyah Mohd Noor dan Abu Hanifah Haris (ed.), *Permata Budi: Karya Sumbangsih Sempena*

- Persaraan Profesor Datin Paduka Datuk Dr. Ramlah Adam*, Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2016, hlm. 31-48.
- 16 Misbaha juga menyimpan keratan akhbar dalam bahasa Arab di Mesir yang melaporkan berita dan gambar berkenaan kunjungan beliau ke Mesir. Lihat Wan Sri Zaiton. Ustaz H. Salleh Kenalan Presiden Nasser Waktu di Makkah, *Berita Harian*, 1970., 12 Jun: 4.
- 17 Wan Mokhtar Ahmad merupakan lepasan Universiti al-Azhar dan bekas Menteri Besar Terengganu (1974-1990). Untuk maklumat lanjut tentang Persekutuan Melayu Mesir (PMM), lihat Muhammad Hafiz Samsudin dan Abu Hanifah Haris, “Penubuhan dan Perkembangan Persekutuan Melayu Mesir (PMM), 1956-1964”. *Sejarah*, 24(2), 2015, lm. 51-73.
- 18 Untuk keterangan lanjut, lihat Wan Mokhtar Ahmad, *Muzakkirah: Sebuah Autobiografi Suku Abad Menerajui Kerajaan Terengganu*, Kuala Lumpur, Utusan Publications & Distributors Sdn. Bhd., 2008, hlm. 22.
- 19 SP 142/9, *Warta Persekutuan Melayu Mesir*, Jil. 2, Bil. 25, 15 Ogos 1963, hlm. 1. Untuk maklumat lanjut tentang perjuangan membina Rumah Melayu di Kaherah, lihat Abu Hanifah Haris, 2015. “Antara Air Mata dan Simpati: Perjuangan Pelajar Melayu Untuk Menubuhkan Rumah Melayu, 1920-an Hingga 1960-an”, *Purba*, 34, hlm. 112-128.
- 20 Cathal J. Nolan, “Suez Crisis”. Dalam Cathal J. Nolan (ed.), *The Greenwood Encyclopedia of International Relations*, Jilid 4, Westport: Greenwood Press, 2002, hlm. 1612.
- 21 Kenneth W. Estes, “Suez”. Dalam James C. Bradford (ed.), *International Encyclopedia of Military History*, New York: Routledge, 2006, hlm. 1246.
- 22 Kapten Japar bin Haji Kadir yang ketika itu berumur 60 tahun merupakan kapten kapal bangsa Melayu ketiga yang telah menawarkan perkhidmatan bagi Presiden Nasser. Beliau memulakan perkhidmatan dalam bidang perkapalan pada tahun 1924 dan pernah berkhidmat semasa Perang Dunia Kedua. Ketika itu, beliau berkhidmat sebagai kapten kapal kargo milik seorang Cina iaitu Hin Cheong. Lihat “Another Pilot for Nasser”, *The Straits Times*, 19 September 1956, hlm. 6.
- 23 Para sukarelawan tersebut berumur antara 18 hingga 25 dan datang dari seluruh Tanah Melayu, termasuklah Singapura. Lihat “44 Volunteers for Nasser”, *The Straits Times*, 28 September 1956, hlm. 5.
- 24 “Relief Fund for Egypt”, *The Straits Times*, 25 November 1956, hlm. 5.
- 25 “Egypt Aid Talks”, *The Straits Times*, 1 December 1956, hlm. 7.
- 26 Spencer T. Tucker, “Israeli Air Strikes Beginning the Six-Day War”.

- Dalam Spencer C. Tucker (ed.), *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict: A Political, Social, and Military History*, California: ABC-CLIO, 2008, hlm. 515.
- 27 Nasser Momayezi, "The Six Day War of 1967". Dalam Thomas M. Leonard (ed.), *Encyclopedia of the Developing World*, New York: Routledge, 2006, hlm. 76-77.
- 28 *Mideast Mirror*, Vol. 19, 17 June 1967, hlm. 15.
- 29 Ibid.
- 30 *African Recorder*, Vol. 6, No. 13, 18 June-1 July 1967, hlm. 1668.
- 31 "Two Girls Register to Fight Against Israel", *The Straits Times*, 2 June 1967, hlm. 5
- 32 "Puteri-Puteri Kolej Islam Jelaskan: Mengapa Kami Sanggup Jadi Sukarelawati", *Berita Harian*, 1 Jun 1967, hlm. 2. Latifah binti Jailani yang berasal dari Pulau Pinang dan merupakan pelajar tahun tiga Kolej Islam Malaya merupakan bekas ahli jawatankuasa Persatuan Pelajar Kolej Islam Malaya (PPKIM). Fauziah binti Sani yang berasal dari Klang, Selangor pula merupakan salah seorang ahli jawatankuasa tertinggi PPKIM dan merupakan pelajar tahun dua di Kolej Islam Malaya.
- 33 *Berita Harian*, 1 Jun 1967, hlm. 2.
- 34 *The Straits Times*, 2 June 1967, hlm. 5.
- 35 Ibid.
- 36 "Malaysians Volunteer to Fight for the UAR", *The Malay Mail*, 4 June 1967, hlm. 1.
- 37 "1,500 Sukarela Untuk Membantu Arab", *Berita Harian*, 6 Jun 1967, hlm. 2.
- 38 "Cairo Grads Pledge Support for Arabs", *The Straits Times*, 7 June 1967, hlm. 13.
- 39 Ibid.
- 40 "Embassy: 500 Volunteer to Fight Israel", *The Straits Times*, 8 June 1967, hlm. 7.
- 41 "Tengku: I Hope Big Powers Stay Out", *The Straits Times*, 6 June 1967, hlm. 1.
- 42 *Mideast Mirror*, Vol. 19, 17 Jun 1967, hlm. 15. Perang Arab-Israel 1967 juga menyebabkan permintaan terhadap bijih timah semakin meningkat khususnya dari Pulau Pinang, malah harga bijih timah dan getah juga melonjak ke tahap tertinggi sejak bulan Disember 1966. Lihat *The Straits Times*, 7 June 1967, hlm. 1.
- 43 "Britain Blamed for Middle East Crisis", *The Malay Mail*, 5 June 1967, hlm. 2.
- 44 "UMNO Urges Full Backing for UAR", *The Malay Mail*, 4 June 1967, hlm. 1.
- 45 "Tengku Doa Moga-Moga Peperangan Timur Tengah Akan Selesai",

- Berita Harian*, 8 Jun 1967, hlm. 5.
- 46 Tunku Abdul Rahman, *As a Matter of Interest*, Petaling Jaya, Heinemann Educational Books (Asia) Ltd., hlm. 131-132. Kejayaan Israel memenangi Perang Arab-Israel 1967 juga menyebabkan banyak kawasan masyarakat Arab telah jatuh ke tangan Yahudi, malah jutaan orang Arab juga terpaksa berada di bawah pemerintahan Yahudi, selain terpaksa menjadi pelarian setelah menerima ugutan dan ancaman daripada pihak berkuasa Israel. Lihat artikel bertajuk, "What We Lost as Arabs, We Shall Win as Muslims", *The Islamic Review*, Vol. 55, No. 9, September 1967, hlm. 3-4. Untuk maklumat lanjut tentang kedudukan negara Israel berdasarkan aspek perundangan, lihat artikel bertajuk, "The Status of Jerusalem: A Legal Viewpoint", *The Islamic Review*, Vol. 55, No. 8, August 1967, 1982, hlm. 4-6.
- 47 Tunku Abdul Rahman, *Something to Remember*, Petaling Jaya: Eastern Universities Press (M) Sdn. Bhd., hlm. 140. Negara Israel telah ditubuhkan buat pertama kalinya pada tahun 1948 dan kawasan yang diduduki oleh pendatang Yahudi merupakan wilayah asal yang dikuasai oleh Palestin. Aktiviti penempatan puak Yahudi berlaku di wilayah Tebing Barat (West Bank) yang telah dirampas oleh Israel dari Jordan ketika Perang Arab-Israel 1967 dan Semenanjung Gaza (Gaza Strip) yang terletak di sempadan Mesir. Lihat K. S. Nathan, 2004. "Malaysia and the Palestinian Issue: The Need for a Balanced Approach to the Two-State Formula". Dalam Abdul Razak Baginda (ed.), *Malaysia and the Islamic World*, London: ASEAN Academic Press Ltd., 1983, hlm. 186.
- 48 "Parties Urge Boycott of Israeli Goods", *The Straits Times*, 9 June 1967, hlm. 5. Selain menyeru seluruh umat Islam memboikot sepenuhnya barangan Israel dan penyokong mereka, Presiden Parti Rakyat iaitu Ahmad Boestamam juga menganggap bahawa peperangan tersebut bukanlah satu jihad, tetapi lebih kepada perjuangan menentang imperialisme.
- 49 "Take the Israeli Example, UMNO Told", *The Straits Times*, 11 June 1967, hlm. 9.
- 50 *Berita Harian*, 6 Jun 1967, hlm. 2.
- 51 "Siswa-Siswa Universiti Malaya Sokong Negara-Negara Arab", *Berita Harian*, 8 Jun 1967, hlm. 3.
- 52 "Pelajar-Pelajar Sokong Nasser", *Berita Harian*, 2 Jun 1967, hlm. 5.
- 53 "Cairo Grads Pledge Support for Arabs", *The Straits Times*, 7 June 1967, hlm. 13.
- 54 Presiden Nasser meninggal dunia pada 28 September 1970 di Kaherah akibat sakit jantung. Lihat "Mesir Sambut Ulang Tahun Kedua Kematian Nasser", *Berita Harian*, 29 September 1972, hlm. 5.
- 55 Menurut pengarang, solat jenazah ghaib merujuk kepada solat jenazah

- tanpa kehadiran jenazah. Lihat “Orang Ramai Sampaikan Takziah di Kedutaan”, *Berita Harian*, 30 September 1970, hlm. 5.
- 56 “Timbalan Seri Paduka Kirim Takziah”, *Berita Harian*, 1 Oktober 1970, hlm. 5.
- 57 Ghazali Jawi telah berlepas ke Kaherah bersama-sama seorang pegawai Kementerian Luar iaitu Mohd. Khatib Abdullah. Beliau juga akan meluangkan masa untuk melihat keadaan pelajar-pelajar Malaysia di Kaherah. Lihat “Ghazali Menuju Kaherah Bawa Takziah”, *Berita Harian*, 1 Oktober 1970, hlm. 5.
- 58 “Bendera Separuh Tiang Hormati Nasser”, *Berita Harian*, 2 Oktober 1970, hlm. 5.
- 59 “Majlis Quran Untuk Nasser”, *Berita Harian*, 14 November 1970, hlm. 5.
- 60 “Kenduri Arwah Presiden Nasser”, *Berita Harian*, 16 Disember 1970, hlm. 5.
- 61 Neal Robinson, *Islam: A Concise Introduction*, London: Routledge, 1999, hlm. 55. Permulaan kepada tekanan hebat yang dilakukan oleh Nasser terhadap Ikhwan al-Muslimin berpunca daripada cubaan bunuh terhadap Nasser pada 26 Oktober 1954 ketika beliau sedang berucap dalam sebuah program di Iskandariah, Mesir. Dalam kejadian tersebut, dua pengawal beliau tercedera, termasuk Menteri Perdagangan Sudan akibat terkena serpihan kaca daripada lampu elektrik yang terkena tembakan. Namun begitu, beliau tidak mengalami sebarang kecederaan. Akibatnya, empat orang yang disyaki sebagai anggota Ikhwan al-Muslimin telah ditangkap dengan serta-merta. Lihat Telegram From Cairo to Foreign Office, No. 1608, 27 Oktober 1954, dalam JE/1015/57 Shot Fired at Col. Nasser, dalam FO371/108318 Egyptian Internal Politics: Activity of the Council for Revolutionary Command (CRC); Fall of President General Nguib and Rise of Colonel Nasser to become Prime Minister; Analysis of CRC Political Philosophy.
- 62 Barbara H.E. Zollner, *The Muslim Brotherhood: Hasan al-Hudaybi and Ideology*. London: Routledge, 2009, hlm. 38-44.

Rujukan

- Abu Hanifah Haris. 2015. “Antara Air Mata dan Simpati: Perjuangan Pelajar Melayu Untuk Menubuhkan Rumah Melayu. 1920-an Hingga 1960-an”. *Purba*, 34, hlm. 112-128.
- Abu Hanifah Haris, 2016. “Perjuangan Politik dan Sumbangan Dato’ Wan Abdul Kadir Ismail, 1960-1976”. Dalam Arba’iyah Mohd Noor dan Abu Hanifah Haris (ed.), *Permata Budi: Karya Sumbangsih Sempena Persaraan Profesor Datin Paduka Datuk Dr. Ramlah Adam*. Kuala

- Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- African Recorder*. Vol. 6, No. 13. 18 June-1 July 1967.
- Beinin, Joel, 2001. "Nasser, Gamal Abdel", dalam Joel Krieger (ed.), *The Oxford Companion to Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Berita Harian*. 1 Jun 1967.
- Berita Harian*. 2 Jun 1967.
- Berita Harian*. 6 Jun 1967.
- Berita Harian*. 8 Jun 1967.
- Berita Harian*. 12 Jun 1970.
- Berita Harian*. 29 September 1972.
- Berita Harian*. 30 September 1970.
- Berita Harian*. 1 Oktober 1970.
- Berita Harian*. 2 Oktober 1970.
- Berita Harian*. 14 November 1970.
- Berita Harian*. 16 Disember 1970.
- Estes, Kenneth W. 2006. "Suez". Dalam James C. Bradford (ed.). *International Encyclopedia of Military History*. New York: Routledge.
- FO371/108318. Egyptian Internal Politics: Activity of the Council for Revolutionary Command (CRC); Fall of President General Nguib and Rise of Colonel Nasser to become Prime Minister: Analysis of CRC Political Philosophy.
- FO371/113578. Internal Political Situation in Egypt: Activities of the Council of the Revolutionary Command: Corruption Scandal: Speeches by Prime Minister Colonel Nasser.
- Haji Muhammad Saleh Haji Awang (Misbaha). 1978. *Terengganu Dari Bentuk Sejarah*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors. Kuala Lumpur.
- Hill, Kenneth L. 1999. "Egypt: Nasser Coup and Its Legacy. 1952-1970". Dalam James Ciment dan Kenneth Hill (ed.), *Encyclopedia of Conflicts Since World War II*. Jilid 1. London: Routledge. 1999.
- Johnson, Peter. 1972. "Egypt Under Nasser". *MERIP Reports*. No. 10. 1972. hlm. 4.
- Jr., Dallace W. Unger. Spencer T. Tucker dan Sherifa Zuhur, 2010. "Nasser, Gamal Abdel". Dalam Spencer T. Tucker (ed.), *The Encyclopedia of Middle East Wars: The United States in the Persian Gulf, Afghanistan and Iraq Conflicts*. California: ABC-CLIO.
- Kamaruzaman Yusoff. "Reflections on the Relationship between Egypt and Nuba during Early Mamluk Period". *Jebat*. Vol. 18. 1990. hlm. 289-295.
- Kamaruzaman Yusoff. "Ottoman's Presence in Egypt (923-1517) and Its Political Implications: An Overview". *Jebat*. Vol. 23. 1995. hlm. 83-88.

- Mansfield, Peter. 1973. "Nasser and Nasserism". *International Journal*. 28(4), hlm. 670-688.
- Mideast Mirror*. Vol. 19. 17 June 1967.
- Mikdadi, Faysal. 1991. *Gamal Abdel Nasser: A Bibliography*. Westport: Greenwood Press.
- Mohammad Redzuan Othman. "The Ottoman's War with the Europeans (1912-1914): A Paradigm Shift in the Development of Malay Political Thought". *Jebat*. Vol. 23. 1995. hlm. 89-96.
- Momayezi, Nasser. 2006. "The Six Day War of 1967". Dalam Thomas M. Leonard (ed.). *Encyclopedia of the Developing World*. New York: Routledge.
- Muhammad Hafiz Samsudin dan Abu Hanifah Haris. 2015. "Penubuhan dan Perkembangan Persekutuan Melayu Mesir (PMM). 1956-1964". *Sejarah*, 24(2). hlm. 51-73.
- Murguia, Diego I.. 2006. "Nasser, Gamal Abdel". Dalam Thomas M. Leonard (ed.). *Encyclopedia of the Developing World*. New York: Routledge.
- Nathan, K.S. 2004. "Malaysia and the Palestinian Issue: The Need for a Balanced Approach to the Two-State Formula". Dalam Abdul Razak Baginda (ed.). *Malaysia and the Islamic World*. London: ASEAN Academic Press Ltd.
- Neggaz, Nassima. 2013. "Nasser, Gamal Abdel (1918-1970)". Dalam Gerhard Bowering et al. (ed.), *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*. New Jersey: Princeton University Press.
- Nolan, Cathal J. 2002. "Suez Crisis". Dalam Cathal J. Nolan (ed.). *The Greenwood Encyclopedia of International Relations*. Jilid 4. Westport: Greenwood Press.
- Robinson, Neal. 1999. *Islam: A Concise Introduction*. London: Routledge.
- SP 142/9. *Warta Persekutuan Melayu Mesir*. Jil. 2. Bil. 25, 15 Ogos 1963. hlm. 1.
- The Islamic Review*. Vol. 55. No. 8, August 1967.
- The Islamic Review*. Vol. 55. No. 9. September 1967.
- The Malay Mail*. 4 June 1967.
- The Malay Mail*. 5 June 1967.
- The Straits Times*. 19 September 1956.
- The Straits Times*. 28 September 1956.
- The Straits Times*. 25 November 1956.
- The Straits Times*. 1 December 1956.
- The Straits Times*. 2 June 1967.
- The Straits Times*. 6 June 1967.
- The Straits Times*. 7 June 1967.
- The Straits Times*. 8 June 1967.
- The Straits Times*. 9 June 1967.
- The Straits Times*. 11 June 1967

- Tucker, Spencer T. 2008. "Israeli Air Strikes Beginning the Six-Day War". Dalam Spencer C. Tucker (ed.). *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict: A Political, Social, and Military History*. California: ABC-CLIO.
- Tunku Abdul Rahman. 1982. *As a Matter of Interest*. Petaling Jaya: Heinemann Educational Books (Asia) Ltd.
- Tunku Abdul Rahman. 1983. *Something to Remember*. Petaling Jaya: Eastern Universities Press (M) Sdn. Bhd.
- Wan Mokhtar Ahmad. 2008. *Muzakkirah: Sebuah Autobiografi Suku Abad Menerajui Kerajaan Terengganu*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors Sdn. Bhd.
- Warburg, Gabriel R. 1982. "Islam and Politics in Egypt: 1952-80". *Middle Eastern Studies*, 18(2). hlm. 131-157.
- Willetts, Peter. 1978. *The Non-Aligned Movement: The Origins of a Third World Alliance*. New York: Nichols.
- Zollner, Barbara H.E. 2009. *The Muslim Brotherhood: Hasan al-Hudaybi and Ideology*. London: Routledge.

Nota Biografi

Abu Hanifah Bin Haris (abuhanifah@um.edu.my) merupakan Pensyarah Kanan di Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya. Beliau mendapat ijazah Ph.D. dari Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya. Tajuk tesis beliau ialah, "Pengaruh Mesir dalam Masyarakat Melayu, 1906-1970". Bidang kepakaran beliau ialah sejarah Timur Tengah khususnya Mesir serta sejarah Islam di Asia Tenggara, khususnya Malaysia. Artikel beliau pernah diterbitkan dalam jurnal tempatan dan antarabangsa, antaranya *British Journal of Middle Eastern Studies* (Taylor & Francis), *al-Shajarah* (UIAM), *International Journal of West Asian Studies* (UKM), *Jurnal Usuluddin* (UM), *Jurnal al-Tamaddun* (UM) dan *Sejarah* (UM).